

PRATARMĖ
Oprah Winfrey

Kai atradau knygą „Žinau, ko gieda paukštis narve“, man buvo penkiolika. Tai buvo nušvitimas. Aš nuo trečios klasės buvau aistringa skaitytoja, bet tik tada pirmąkart aptikau istoriją, kuri pagaliau prabilo tiesiai man į širdį. Likau be žado. Iš kur ši rašytoja, vardu Maya Angelou, gali būti patyrusi tuos pačius dalykus, taip pat jausti, ilgėtis, suvokti, kaip vargšė juodaodė mergaitė iš Misisipės valstijos – aš?

Žavėjauosi nuo pat pirmųjų puslapių:

Ko gi taip žiūrit į mane?

Aš čia nepasiliksiu...

Tenoriu pasakyti, kad šiandien jau Velykos.

Juk ir man tekdavo deklamuoti eilėraščius per Velykas – ir per Kalėdas. Ir aš be galo mėgau skaityti. Ir mane užaugino pietietė močiutė. Ir mane išprievartavo sulaukusią vos devynerių, ir aš niekam apie tai neprasitariau. Aš puikiai supratau, kodėl Maya Angelou tiek metų tylėjo.

Aš širdimi priėmiau kiekvieną jos žodį.

Kiekviename puslapyje rasdavau įžvalgų ir jausmų, kurių ligi tol niekaip nesugebėdavau išsakyti. Maniau sau: ši moteris mane pažįsta, ji supranta. Knyga „Žinau, ko gieda paukštis narve“ virto mano talismanu. Dar paauglystėje mėginau visus savo pažįstamus įkalbėti, kad ją perskaitytų. O jos autorė tapo mylimiausia mano rašytoja, kurią dievinau iš tolo.

Ir kai daugiau nei po dešimtmečio, būdama jauna Baltimorės reporterė, aš gavau progą pakalbinti Maya Angelou po jos paskaitos vietiniame koledže, supratau, kad įsikišo Apvaizda. „Aš pažadu, – sakiau jai, – pažadu, kad, jei tik leisite su jumis pasikalbėti, negaišinsiu jūsų ilgiau nei penkias minutes.“ Taip, aš laikiausi duoto žodžio: praėjus keturioms minutėms ir penkiasdešimt aštuonioms sekundėms, nurodžiau operatoriui baigti. O tada Maya Angelou atsisuko, pakreipė galvą į šoną ir, su žiburėliais akyse nusišypsojusi man, paklausė: „Kas tu esi, mergyt?“

Iš pradžių mudvi susidraugavome, o paskui pasidarėm kaip seserys. Kai galų gale ji pavadino mane savo dukterimi, supratau, kad radau namus.

Sėdėdavau prie stalo jos virtuvėje Slėnio gatvėje, Vinstono-Seilemo mieste Šiaurės Karolinoje, ir klausydavau, kaip ji skaito poeziją, pažįstamą man nuo vaikystės, – Paulo Laurence'o Dunbaro „Mažas rudas vaikelis žibančiom akim“; tai buvo mėgstamiausia mano vieta – prie virtuvės stalo arba jai prie kojų, atsišliejus į jos kelius, ir nuoširdžiai, garsiai kvatojantis. Aš gerdavau į save viską, ką ji žinojo, ko galėjo mane išmokyti – gerumo, meilės, visko. Kai būdavau su ja, mano širdis prisipildydavo sklidinai. Per retą mudviejų pokalbį telefonu aš neimdavau ko nors užsirašinėti. Ji nuolat mane mokydavo. „Kai išmoksti ko nors, mokyk kitus“, – mėgdavo kartoti. „Kai gauni, duok.“ Aš buvau ištikima mokinė ir mokiausi iš jos ligi pat paskutiniojo mudviejų po-

kalbio – sekmadienį prieš jos mirtį. „Aš esu žmogus, – sakydavo ji, – ir visa, kas žmogiška, man nesvetima.“

Maya Angelou gyveno taip, kaip rašė. Ji žinojo, kad dalydamasi savo tiesa priartėja prie didžiųjų žmonijos tiesų, susijusių su ilgesiu, praradimais, saugumu, viltimi, nuostaba, prietarais, paslaptimis ir galiausiai – su savęs atradimu suvokus, kas iš tikrųjų esi, ir išsilaisvinimu, kurį atneša meilė. Visos šios amžinos tiesos atsiskleidžia jau pirmojoje autobiografinėje jos knygoje.

Aš be galo džiaugiuosi (esu tikra, ji taip pat), kad ištisa nauja skaitytojų karta sužinos Maya Angelou gyvenimo istoriją ir tokiu būdu galės geriau suvokti savąją.

Jeigu pirmą kartą paėmėt į rankas jos knygą (kaip aš prieš daugelį metų) ar iš naujo prisimenat ją kaip seną bičiulę (kaip aš dabar, vėl grįždama prie šių puslapių), negalėsit nepastebėti, kad, net būdama pradedanti rašytoja, Maya sugebėjo atskleisti temą, kuri svarbiausia šioje knygoje ir kuri taps jos sirenos giesmė, – lyg mantra skambės visose jos kalbose, eilėse ir darbuose – ir gyvenime.

Ji išdidžiai, aistringai ir dažnai sakydavo:

Mes esam kur kas labiau panašūs nei skirtingi!

Kaip tik todėl mes galime vieni kitus atjausti ir kaip tik todėl narve uždaryto paukščio giesmė suvirpina mūsų širdis.

– „Ko gi taip žiūrit į mane?

Aš čia nepasiliksiu...“

Aš ne tiek buvau pamiršusi tuos žodžius, kiek negalėjau prisiversti jų atsiminti. Man buvo kur kas svarbesnių dalykų.

– „Ko gi taip žiūrit į mane?

Aš čia nepasiliksiu...“

Man nerūpėjo, ar pavyks pasakyti likusias eilutes. Tų žodžių prasmė rodėsi man nelyginant sutrinta šlapia nosinė, kurią laikiau saujoje, ir kuo greičiau jie tai supras, tuo greičiau aš galėsiu atgniaužti kumščius ir atvėsinti delnus.

– „Ko gi taip žiūrit į mane?..“

Visas Episkopalinės bažnyčios Spalvotųjų metodistų vaikų skyrius raitėsi ir kikeno iš mano amžino užmaršumo.

Vilkėjau šviesiai violetinę taftos suknelę, kuri kaskart sušiuoždėdavo man įkvėpiant, o dabar, kai žiopčiodama gaudžiau orą, kad kaip nors išpūščiau savo gėdą, braškėjo tarsi koks krepinas ant katafalko.

Žiūrėdama, kaip Motė siuva raukinukus sijono apačioje ir dailiai klosto jį ties juosmeniu, aš galvojau, kad šitą suknelę apsivilkusi

atrodysiu kaip kino žvaigždė. (Suknelė buvo šilkinė, ir tai atpirko bjaurią jos spalvą.) Tikėjausi būti panaši į vieną iš tų mielių baltųjų mergyčių, kurios tarsi įkūnijo visuotines svajones apie gerą ir teisingą pasaulį. Minkštomis klostėmis krisdama nuo juodos *Singer* siuvimo mašinos, suknelė atrodė išties stebuklinga. Pamatę mane ja pasidabinusią, visi vienas per kitą brausis artyn ir sakys: „Margarita (kartais net – „brangioji Margarita“), būk gera, atleisk mums, mes nežinojome, kas tu esi“, o aš kilniaširdiškai atsakysiu: „Aišku, iš kur jums buvo žinoti! Be abejo, aš jums atleidžiu.“

Vien apie tai svajodama aš ištisas dienas vaikščiojau ir švytėjau – lyg būčiau nusibarsčiusi veidą angelų dulkėmis. Tačiau skaisčioje Velykų ryto saulėje pasirodė, kad mano suknelė tėra bjaurus skuduras, negrabiai persiūtas iš kažkokios baltaodės išmesto drabužio, kuris kadaise buvo violetinis. Negana to, sijonas buvo per ilgas, kaip senutės, bet vis tiek neuždengė liesų mano kojų, nuteptų *Blue Seal* vazelinu ir nupudruotų raudonuoju Arkanzaso moliiu. Išblukusi audinio spalva darė mano odą purviną lyg dumblas, o dabar visa bažnyčia spoksojo į liesas it šakaliai mano kojas.

Ak, kaip jie išsižios, kai vieną dieną aš pabusiu iš šito baisaus juodo sapno, ir vietoj kupetos tamsių garbanėlių, kurių Motė nieku gyvu neleidžia man ištiesinti, ant galvos puikuosis tikrieji mano plaukai – ilgi ir šviesūs kaip šilkas! Aš pakerėsiu visus žydrų akių žvilgsniu, ir jie pamirš, kaip vis kartojo, neva mano „tėtis veikiausiai buvo kinas“ (maniau, kad tai reiškia, jog jis vaidino kine), nes mano akutės tokios mažos ir siauros. Štai tada jie supras, kodėl taip ir neperėmiau pietietiškos tarties ir neišmokau prasčiokų kalbos, kodėl man tik per prievartą pavyksta sumaitinti kiaulės uodegą ar šnipą. Nes iš tikrųjų aš esu baltoji, ir tik pikta pamotė ragana, kuri, aišku, negalėjo pakęsti mano grožio, pavertė

mane išstypusia juodaode mergiote susivėlusiais tamsiais plaukais, plačiomis pėdomis ir didžiule tarpdante, kur galėjai įkišti antro numerio pieštuką.

– „Ko gi taip žiūrit...“ – palinko prie manęs pastoriaus žmona; pailgas gelsvas jos veidas buvo sklidinas užuojautos. – „Tenoriu pasakyti, kad šiandien jau Velykos“, – sukuždėjo ji. Aš pakartočiau, grūdama žodžius vieną ant kito ir kaip galėdama tyliau:

– TenoriupasakytikadšiandienjauVelykos...

Kikėnimasis bažnyčioje pakibo tartum debesys, grasinantis praplūpti ant manęs šaltu lietumi. Kilstelėjau sau prie krūtinės du pirštus – tai buvo ženklas, kad man reikia į tualetą, – ir pirštų galais nutykinau prie durų. Kažkur virš galvos neaiškiai girdėjau moterų balsus giedant „Palaimink, Viešpatie, šį kūdikį“ ir „Šlovė Dievui“. Galvą laikiau aukštai iškėlusi ir žvelgiau tiesiai į priekį, bet nieko nemačiau. Maždaug ties viduriu navos visa bažnyčia tarsi sprogo: „Ar matei, kaip nukryžiavo mūsų Viešpatį?“ Užkliuvau už kažkokio vaikiūkščio iš klauptų iškištos kojos. Vos nepargriuvau ir lyg norėjau kažką pasakyti, o gal surikti, bet tas žalias persimonas, o gal citrina, kur laikiau suspaudusi tarp kojų, staiga perplyšo ir ištekėjo. Liežuviu pajutau rūgštumą, rūgštis graužė ir gomurį. O tada, nespėjus man pripulti prie durų, karštas skystis jau degino kojas ir gėrėsi į šventadienines kojinaites. Stengiausi jį sulaikyti, kažkaip suvaryti atgal, kad nebėgtų, bet atsidūrusi ant bažnyčios laiptelių supratau, kad teks jį išleisti, antraip sukils aukštyn, tiesiai man į galvą, ir vargšė mano makaulė sprogs lyg ant grindų nukritęs arbūzas, o smegenys, seilės, liežuvis ir akys ištikš į visas puses. Todėl išbėgau į šventorių ir leidau tam skysčiui tekėti. Šlapindamasi ir ašarodama bėgau per visą kiemą, – bet ne į išvietę, stovinčią už bažnyčios, o į namus. Buvau tikra, kad už tai gausiu lupti, o tie bjaurūs vaikiūkščiai turės dar vieną dingstį iš manęs

tyčiotis. Bet paskui ėmiau juoktis iš palengvėjimo – ne vien todėl, kad nebereikėjo laikyti savyje šlapimo; kur kas smagiau buvo pagalvojus, kad ištrūkau iš tos kvailos bažnyčios ir kad nenumirsiu, nes galva nesprogs lyg arbūzas.

Juodaodei pietietei augti ir taip nelengva, o suvokti, kad esi kitokia, ne savo vietoje, yra nelyginant matyti rūdis ant skustuvo ašmenų, kuriais tau grasina perrėžti gerklę.

Dar vienas perteklinis įžeidimas.

1

Kai buvau trejų, o Beilis – ketverių, mudu atvykome į šį nusmurgusį miestelį, ant riešų mūvėdami pririštas etiketes, kurios „tiems, kam svarbu“ turėjo pranešti, jog esame Margarita ir Beilis Džonsonas jaunesnysis iš Long Bičo Kalifornijoje ir keliaujame į Stampso miestą Arkanzase, pas ponią Anę Henderson.

Mūsų tėvai pagaliau nusprendė baigti savo katastrofišką santuoką, ir tėtis išsiuntė mus namo, pas savo mamą. Mus prižiūrėti buvo patikėta traukinio palydovui, bet jau kitą dieną jis išlipo Arizonoje, o mudviejų bilietai buvo prisegti prie vidinės mano brolio švarko kišenės.

Iš tos kelionės aš maža ką tepamenu, bet atsidūrus segreguotoje pietinėje šalies dalyje reikalai tikriausiai pasitaisė. Juodaodžiai traukinio keleiviai, kurie visada turėdavo prisikrovę pilnas dėžes maisto, labai gailėjosi „vargšų mažiukų našlaičių“ ir vienas per kitą siūlė mums užvalgyti šaltos keptos vištos ir bulvių mišrainės.

Po daugelio metų aš patyriau, kad visos Jungtinės Valstijos yra tūkstančius kartų skersai išilgai išvažinėtos persigandusių

juodaodžių vaikučių, kuriems vieniems tekdavo nusigauti pas savo naujai praturtėjusius gimdytojus šiaurinėse valstijose arba vėl grįžti pas močiutes Pietuose, kai Šiaurės didmiesčiai nutardavo netesėti savo gerovės pažadų.

Mums pasirodžius, miestelis į naujuosius savo gyventojus sureagavo taip, kaip ir į visus naujus ir nematytus dalykus. Kurį laiką žmonės žiūrėjo į mus ne itin smalsiai, tik atsargiai, o kai paaiškėjo, kad mes nepavojingi (ir dar maži), apglėbė mus nelyginant gera motina priklydusį svetimą našlaitį. Šiltai, tačiau be didelės meilės.

Kartu su močiute ir dėde mes apsigyvenome kitame gale Krautuvės (šis žodis visuomet būdavo tariamas didžiąja), kuri priklausė močiutei jau gerus dvidešimt penkerius metus.

Amžiaus pradžioje Motė (mes greit liovėmės vadinę ją močiute) uždarbiavo, pardavinėdama pietus darbininkams, plušantiems lėtpjūvėje į rytus nuo miestelio ir medvilnės valymo fabrike į vakarus nuo jo. Gardūs jos pyragai su mėsa ir traškia plutele bei vėsus limonadas, o dar stebuklingas gebėjimas būti išsyk dviejose skirtingose vietose, užtikrino jai verslo sėkmę. Netrukus ji liovėsi nešiojusi maisto davinius, pusiaukelėje tarp dviejų piniginių požiūriu svarbiausių taškų įsirengė nuolatinę prekybos vietą ir kelerius metus tenkino darbininkų poreikius. O tada pačioje juodaodžių kvartalo širdyje pasistatydino Krautuvę. Greit ši tapo svarbiausia miestelio vieta, neskaitant bažnyčios. Šeštadieniais pavėsingoje Krautuvės verandoje kirpėjai susodindavo savo klientus, o keliaujantys dainininkai, nuolat besibastantys po Amerikos Pietus, išsidrėbė ant suolų traukdavo ilgesingas dainas apie Brazoso upę, pritardami sau dambreliu ar gitara, padaryta iš dėžės nuo cigarų.

Oficialus Krautuvės pavadinimas buvo „Džonsonų universaliųjų prekių krautuvė“. Čia žmonės galėdavo įsigyti svarbiausių maisto produktų, įvairių spalvų siūlų, pašaro kiaulėms, lesalo vištoms, skalūnų alyvos lempoms, turtingesnieji – elektros lempučių, batų raištelių, plaukų priežiūros priemonių, balionų ir gėlių sėklų. O jei ko nerasdavo, reikėdavo tik užsakyti.

Kol mes dar nebuvo tiek apsipratę, kad taptume neatskiriama nuo Krautuvės, o ji – nuo mūsų, sėdėdavome uždaryti vieni patys ir galėdavome veikti ką tinkami.

Kasmet aš stebėdavau, kaip priešais Krautuvę plytintis laukas pažaliuoja nelyginant koks vikšras, o paskui nubąla lyg šerkšnas. Tada jau tiksliai žinodavau, kad netrukus mūsų kieme pasirodys didžiuliai vežimai, kurie vos prašvitus pilnutėliai prisės medvilnės rinkėjų ir linguodami pajudės į laukus – vergvaldžių plantacijų liekanas.

Prasidėjus medvilnės rinkimo metui, močiutė keldavosi iš lovos ketvirtą (žadintuvo jai niekad nereikėjo) ir suklypusi ant girgždančių kelių mieguistu balsu pirmiausia sukalbėdavo:

– Tėve mūsų, dėkui tau, kad leidai man išsvysti dar vieną dieną. Dėkoju, kad neleidai mano guoliui, kuriame šią naktį ilsėjaisi, tapti man šermenų lenta, o apklotui – įkapėmis. Vesk mane šiandien tiesiu keliu ir neleisk man nuklysti į šalį, ir padėk laikyti liežuvį už dantų. Palaimink šiuos namus ir visus jų gyventojus. Dėkoju tau, vardan tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus. Amen.

Paskui, dar nė neatsistojusi, jau imdavo šaukti mus vardais ir dalinti nurodymus, o tada, didžiules pėdas įspyrusi į namų darbo šlepetes, šliurindavo medinėmis, pelenų šarmu nušveistomis grindimis įžiebtai skalūninės lempos.